

**Полтавська спеціалізована школа-інтернат №2 I-III ступенів
«Центр освіти та соціально-педагогічної підтримки» імені Софії Русової
Полтавської обласної ради**

Мілько С.В

Роль сім'ї у вихованні дитини

Полтава

2019

Мілько С.В. вихователь вищої категорії Полтавської спеціалізованої школи-інтернат № 2 I-III ступенів «Центр освіти та соціально-педагогічної підтримки» імені Софії Русової Полтавської обласної ради

Рецензенти: Р.В.Винничук , доцент кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, кандидат педагогічних наук.

Т.І.Кривошопка, заступник директора з виховної роботи «КЗ Полтавська гімназія «Здоров'я» №14 Полтавської міської ради Полтавської області»

В посібнику висвітлено місце сім'ї як інституту соціалізації. Проаналізовано основні напрямки сімейного виховання, визначена роль батька та матері в цьому процесі, показано значення корисної праці у вихованні працелюбності та полегшенні процесу соціалізації дитини.

Збірка містить опис досвіду роботи, подана система виховних заходів з використанням інтерактивних технологій, в якій реалізовується навчально-виховна проблема.

Матеріали збірки допоможуть досягти плідної співпраці вихователя та батьків, стануть у пригоді вихователям та класним керівникам у виховній позакласній роботі.

Рекомендовано до друку рішенням педагогічної ради Полтавської спеціалізованої школи-інтернату № 2 I-III ступенів «Центр освіти та соціально-педагогічної підтримки» імені Софії Русової Полтавської обласної ради (протокол № 3 від 23.01.2019 р.)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. МІСЦЕ І РОЛЬ СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ.....	5
2. ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї І ШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ.....	10
2.1 Виховна функція сім'ї.....	10
2.2 Особливості сімейного виховання.....	12
2.3 Форми співпраці школи і родини у вихованні дитини.....	19
3. Реалізація завдань основних напрямків виховання в умовах родини.....	23
ВИСНОВКИ	26
ЛІТЕРАТУРА.....	27
ДОДАТКИ.....	28

Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей від покоління до покоління.

ВСТУП

Роль сім'ї у вихованні дітей – велика відповідальна. Батьки є першими вихователями, які зміцнюють і загартовують організм дитини, розвивають її мову і мислення, волю і почуття, формують її інтереси, прагнення, смаки, здібності, виховують любов до знань, допитливість, спостережливість, працьовитість.

Виховання дітей у сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості. Духовний вплив батьківського дому на формування її особистості створюється завдяки щирій материнській ласці, небагатослівній любові батька, домашньому теплу, піклуванню, затишку і захисту, родинній злагоді.

В. Сухомлинський вважав, що сім'я – «джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави». Але з досвіду роботи, ми знаємо. Що не кожна сім'я є саме таким «джерелом», не всі батьки мають певні знання про виховання дітей.

Сімейне виховання – це процес досить складний і завжди пов'язаний з суб'єктивними факторами. Недосвідченість батьків, їхнє намагання опиратися виключно на власний досвід, брак певних педагогічних знань навичок призводить до серйозних помилок.

Однією з важливих передумов виховання в сім'ї є підвищення педагогічної культури батьків. Піднесення педагогічної культури батьків є самоосвіта – читання психолого-педагогічної літератури з проблем виховання дітей у сім'ї; твори класиків української і світової літератури; добірки матеріалів періодичної преси, де широко представлено роль сім'ї у вихованні дітей.

Розділ 1. МІСЦЕ І РОЛЬ СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ

З перших днів появи дитини на світ сім'я покликана готувати її до життя та практичної діяльності, в домашніх умовах забезпечити розумну організацію її життя, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набути власного досвіду поведінки і діяльності.

Оскільки мета виховання підростаючого покоління — формування всебічно розвиненої особистості, сім'я, як і школа, здійснює моральне, розумове, трудове, естетичне і фізичне виховання.

Ефективність виховання дітей у сім'ї залежить від створення в ній належних умов. Головна умова сімейного виховання — міцний фундамент сім'ї, що базується на її непорушному авторитеті, подружній вірності, любові до дітей і відданості обов'язку їх виховання, материнському покликанні жінки, піднесенні ролі батьків у створенні та захисті домашнього вогнища, забезпеченні на їх прикладі моральної підготовки молоді до подружнього життя.

Важливим у сімейному вихованні є те, наскільки родина живе інтересами всього народу, інтересами держави. Діти прислухаються до розмов батьків, є свідками їхніх вчинків, радіють їхнім успіхам чи співчують невдачам. Виховний вплив сім'ї зростає, якщо батьки цікавляться не лише навчанням, а й позанавчальною діяльністю своїх дітей. За таких умов інтереси сім'ї збігаються з інтересами суспільства, формується свідомий громадянин країни.

Дієвим чинником сімейного виховання є спільна трудова діяльність батьків і дітей. Дітей слід залучати до сімейної праці, вони повинні мати конкретні трудові обов'язки, адекватні їх віковим можливостям. Така співпраця дітей з батьками має сильніший виховний вплив, ніж словесні повчання.

Успіх сімейного виховання значною мірою залежить від організації домашнього побуту, традицій сімейного життя: порядку в сімейному господарстві, залучення дітей до розподілу бюджету сім'ї, загального режиму дня, визначення для кожного робочого місця, зокрема для навчальних занять,

дотримання певних сімейних правил (кожна річ має своє місце, прийшов з прогулянки — вимий руки та ін.). Домашній затишок облагороджує дітей.

Провідну роль у сімейному вихованні відіграє мати. Саме вона найсильніше впливає на дітей, особливо в сфері духовно-морального виховання. Діти, які виростають без материнського тепла і ласки, похмурі, як правило, замкнені, злостиві, вперті.

Не меншим є й вплив батька, особливо коли йдеться про виховання хлопчиків. Проте виконати свої виховні функції батько і мати можуть лише за умови, що вони є справжнім авторитетом для дітей.

Справжнім авторитетом користуються батьки, які сумлінно ставляться до праці, до сімейних обов'язків, активні в громадському житті. Такі батьки уважні до дітей, люблять їх, цікавляться їхніми шкільними та позанавчальними справами, поважають їх людську гідність, водночас виявляючи до них належну вимогливість.

Важко переоцінити роль дідусів і бабусь у сімейному вихованні. Однак це не означає, що батьки повинні перекладати на них свої батьківські обов'язки. Дитині потрібні ті й ті. Сімейне виховання повноцінне лише за розумного поєднання виховного впливу першовихователів — батьків та багатих на життєвий досвід помічників і радників — дідусів і бабусь.

Саме дідусі й бабусі допомагають вирішити й таку моральну проблему, як виховання у дітей чуйного, уважного ставлення до людей похилого віку. Людяність виховується тільки на прикладі батьків. Якщо діти бачать зневажливе ставлення батьків до дідуся чи бабусі, то годі сподіватися від них іншої поведінки в майбутньому.

Виховання дітей в сім'ї не завжди успішне. Негативний вплив на нього мають об'єктивні (неповна сім'я, погані житлові умови, недостатнє матеріальне забезпечення) та суб'єктивні (слабкість педагогічної позиції батьків) чинники. Найвагомішою серед об'єктивних причин є неповна сім'я, яка з'являється в силу того, що в усіх вікових групах від 20 до 50 років смертність чоловіків більша, ніж у жінок, а у віковій групі 30—34 роки — в чотири рази [3,

с.154]. Разом з великою кількістю розлучень це призводить до збільшення кількості сімей, у яких мати (рідко — батько) виховує дітей сама. У неповній сім'ї процес виховання ускладнюється, оскільки діти значну частину часу бездоглядні, неконтрольовані, перебувають на вулиці, нерідко контактують з аморальними людьми.

Негативно позначаються на вихованні дітей і погані житлові умови сім'ї. Як свідчать дані спеціального обстеження, в Україні більше половини молодих сімей не мають окремого житла навіть через 10 років подружнього життя, майже половина сімей проживає з батьками в незадовільних для виховання дітей житлових умовах. У таких сім'ях батьки часто не можуть забезпечити дитину постійним робочим місцем, тому їй важко зосередитися над завданням, з'являється роздратованість, незадоволення, а згодом і небажання виконувати його [5, с.202].

Значна частина сучасних сімей припускається помилок у вихованні дітей. Родини, які продукують так званих педагогічно занедбаних дітей, з погляду педагогіки можна поділити на такі три групи: педагогічно неспроможні, педагогічно пасивні та антипедагогічні.

Перша група — сім'ї, в яких батьки намагаються виявити певну активність у вихованні дітей, проте роблять це невміло. Їх виховний вплив непослідовний, педагогічно необґрунтований. Найчастіше вони керуються власним досвідом, якого набули, коли свого часу їх виховували батьки (авторитарний стиль, обмеження свободи, погрози і покарання або вседозволеність, потурання примхам).

Друга група — сім'ї, які не виявляють особливої активності у вихованні дітей, тобто педагогічно пасивні. Вони з об'єктивних (хвороба, зайнятість, часта відсутність) або суб'єктивних (відсутність єдиної точки зору на виховання, розлад між батьками, часті конфлікти та ін.) причин не можуть належним чином виховувати дітей. У таких сім'ях стосунки між батьками напружені, конфліктні. За сімейними негараздами вони не знаходять часу для виховання дітей, втрачають контроль за ними.

Третя група — сім'ї, що характеризуються антипедагогічними, аморальними умовами виховання дітей. У таких сім'ях панує дух неповаги до правил моралі та вимог законів. Батьки своєю поведінкою (пияцтво, злочинство, розпуста тощо) створюють у сім'ї антипедагогічну обстановку, намагаються виправдати відхилення від норм поведінки у своїх дітей, протиставляють вимогам школи свої сімейні вимоги. [4, с.40]

У сучасних умовах склався ще один тип сімей, що потребують особливої уваги з боку школи, — сім'ї, в яких батьки займаються бізнесом. Вони забезпечують дитину всім, про що тільки вона може мріяти. Однак на виховання їм бракує часу, тому вони передоручають цю справу гувернанткам. У школу й зі школи дітей возять на іномарках. Батьки не дозволяють їм гратися у дворі з однолітками, підбирають для них друзів лише зі свого кола. Витрачання грошей дітьми ніхто не контролює. Для них у сім'ї не існує слова «не можна», тому вони ігнорують і шкільну дисципліну. Батьки ж трактують її як посягання на свободу їх дитини.

Сім'я функціонує на основі спільного побуту, економічного, морально-психологічного укладу, виховання дітей, взаємної відповідальності. Вона забезпечує соціалізацію людини, самореалізацію особистості, захист від проблем, сприяє формуванню особистості з усталеною поведінкою.

Життєдіяльність сім'ї реалізується через основні її функції: матеріально-економічну (бюджет сім'ї, організація споживчої діяльності, участь у суспільному виробництві, набуття професії, відновлення втрачених на виробництві сил); житлово-побутову (забезпеченість житлом, ведення домашнього господарства, організація побуту); репродуктивну (продовження людського роду); комунікативну (створення сприятливого сімейного мікроклімату, внутрісімейне спілкування, взаємостосунки сім'ї з мікро- і макросередовищем, контакт із засобами масової інформації, літературою, мистецтвом); виховну (формування особистості дитини, передача їй соціального досвіду); релактивну (організація вільного часу та відпочинку).

Сім'я є різновіковим колективом. Структура її багато в чому залежить від звичаїв, культурних і національних традицій, моральних та правових норм. У межах її формується система стосунків між старшими та молодшими, батьками і дітьми, що визначає психологічний клімат в сім'ї. Тут формується світогляд дитини, ставлення до навколишнього світу. Спільне ведення домашнього господарства впливає на рівень матеріальної забезпеченості, можливості самореалізації особистості, її смаки, уподобання, ціннісні орієнтації, культуру. У сім'ї дитина набуває вмінь і навичок в різних сферах суспільного життя, насамперед, навичок людського спілкування. Поступово в неї формується досвід сімейного життя, ставлення до родини.

Сучасні сім'ї різноманітні, і від того, в якій саме живе дитина, залежить, яким змістом наповнюється процес формування її особистості. Умовно сім'ї поділяють на благополучні та неблагополучні.

Благополучна сім'я — сім'я з високим рівнем внутрішньо сімейної моральності, духовності, координації та кооперації, взаємної підтримки та взаємодопомоги, з раціональними способами вирішення сімейних проблем.

Неблагополучна сім'я — сім'я, яка через об'єктивні або суб'єктивні причини втратила свої виховні можливості, внаслідок чого в ній виникають несприятливі умови для виховання дитини. [6, с.315]

Захистити дітей від сімейного неблагополуччя може система регулювання сімейного виховання. Організацію допомоги батькам, якщо вони мають бажання нею скористатися, здійснюють вчитель, школа на основі формування стосунків співробітництва, взаємодопомоги, взаєморозуміння.

Отже, педагогічне середовище розвитку дитини створюється в процесі сімейного виховання, залежить від типу сім'ї. Розуміння цього педагогами сприяє поглибленню зв'язків з нею, пошуку можливостей щодо корекції сімейного виховання, підвищення педагогічної культури батьків, захисту дитини від несприятливого впливу неблагонадійної сім'ї.

Розділ 2. ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї І ШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ

2.1 Виховна функція сім'ї

В усі часи і серед різних народів родинне виховання було і є незмінною цінністю, головною духовною основою життя нації, могутнім соціальним феноменом, який найтісніше об'єднує людей, неперевершеним чинником самовиявлення людини в усіх її іпостасях: немовля, дитина, підліток, юнак (дівчина), чоловік (жінка), син (дочка), дідусь, бабуся, онук та ін.

Сім'я — мала соціально-психологічна група, члени якої пов'язані шлюбними або родинними стосунками, спільністю побуту і взаємною моральною відповідальністю.

Соціальна роль сім'ї обумовлена потребою суспільства у фізичному і духовному відтворенні населення. Будучи одним із найважливіших елементів суспільства, значною мірою залежачи від процесів і тенденцій у ньому, сім'я є відносно автономним соціальним інститутом, що зумовлює її соціальну стійкість, захищеність, навіть недоступність для соціальних експериментувань. Як і кожне соціальне явище, вона також розвивається.

Сім'я виконує різноманітні зовнішні і внутрішні функції. З огляду на особливості соціального буття сім'ї, виокремлюють такі провідні її функції:

— виховна функція. Полягає вона у задоволенні індивідуальних потреб у батьківстві та материнстві, самореалізації особистості в дітях. Стосовно суспільства виховна функція сім'ї забезпечує соціалізацію підростаючого покоління;

— господарсько-побутова функція. Спрямована вона на задоволення матеріальних потреб членів сім'ї, забезпечення умов для збереження і зміцнення їхнього здоров'я, організацію відпочинку;

— емоційна функція. Реалізація її задовольняє потребу людини у визнанні, любові, турботі, психологічному захисті;

— функція духовного спілкування. Забезпечує взаємне розуміння і духовне збагачення особистості;

— функція формування досвіду соціального життя. У сім'ї особистість здобуває первинні знання і навички взаємодії з людьми, поведінки в суспільстві, набуває досвіду соціального контролю за виконанням його норм і правил;

— сексуально-еротична функція. Забезпечує продовження роду, задовольняє потреби індивіда у сексуальному житті. [2, с.295]

Порушення функцій сім'ї може бути пов'язане з політичними, соціально-економічними умовами її життя, особистісними якостями її членів, особливостями їхніх взаємин. Неблагополуччя у сім'ї породжує проблеми у розвитку дітей.

У сучасній сім'ї особлива роль належить функціям духовного спілкування, емоційної підтримки, виховній функції, оскільки суспільство, навчально-виховні заклади не можуть забезпечити таких унікальних умов для емоційно-духовного життя особистості, якими володіє сім'я. Саме завдяки проживанню в сім'ї, цілеспрямованим її зусиллям людина пізнає, досягає свою людську сутність, обов'язки перед іншими людьми, передусім перед батьками і дітьми, утверджує в собі все людське. Для цього вона повинна вирости в сім'ї, в якій витає дух любові, всі чуйно, турботливо ставляться одне до одного. Адже уроки доброти, любові, здатність до співпереживання неможливо почерпнути з книжок. Ці якості виробляються в дитині передусім під час її взаємодії з найближчими їй людьми. Відчуваючи любов до себе, спостерігаючи, у чому це виявляється, дитина вчиться любити інших людей. А любов до дитини виростає із взаємної любові батьків, від уроків любові, отриманих ними у своєму дитинстві, від щирості їхніх стосунків зі своїми батьками.

Особливості виховної функції сім'ї полягають у тому, що вона одночасно виховує дорослих і дітей та реалізується у таких трьох головних аспектах:

1. Становлення, розвиток, виховання дитини як особистості, сприяння розвитку її здібностей. Сім'я репрезентує дитині суспільство, забезпечує передавання їй соціального досвіду, охороняє її права.

2. Здійснення виховного впливу сім'ї на кожного індивіда впродовж усього його життя. Кожна сім'я має свою систему виховання, засновану на певних ціннісних орієнтаціях. Спочатку несвідомо, орієнтуючись на почуття близьких людей, дитина починає розуміти, що в її поведінці їх радує, а що засмучує. Пізніше у неї формуються уявлення про те, що є прийнятним у сім'ї, а дорослішаючи, вона починає усвідомлювати принципи, на яких вибудовуються стосунки в її сім'ї, порівнювати їх з ідеальною, на її погляд, системою.

3. Спонування дітьми саморозвитку, самовдосконалення своїх батьків та інших родичів. Дитина є невичерпним джерелом життєвих успіхів, емоційних стимуляторів для дорослих. Ледь з'явившись на світ, вона значно розширює його горизонти для своїх батьків, вносить у їхнє життя багато нового. Підростання, дорослішання дитини потребує нових знань, виховних умінь і навичок дорослих, реалізації своєї соціальної ролі на більш високому рівні. Виховуючи дитину, батьки самі повинні поводитися на рівні вимог, які їй пред'являють. Очевидно, на цьому ґрунтуються твердження, що не сім'я соціалізує дитину, а дитина соціалізує дорослих. [1, с.139]

В ранньому шкільному віці дитина повністю ототожнює себе зі своєю сім'єю, передусім із батьками; її емоційний світ майже цілком залежить від атмосфери в сім'ї. Саме тут вона пізнає й опановує моделі моральної поведінки, взаємодії з іншими людьми, природою тощо.

2.2 Особливості сімейного виховання

У сім'ї дитина отримує перші уявлення про себе та інших людей, розвиває необхідні для життя соціальні почуття, навички спілкування і спільної діяльності. Сім'я створює передумови для взаємопроникнення світу дітей і світу дорослих, що є важливим чинником соціалізації особистості. Унікальні виховні можливості сім'ї впливають на людину протягом усього її життя.

Універсальний, все охоплений, постійний виховний вплив сім'ї на особистість є наслідком дії таких чинників:

Безкорислива любов до дитини, яка вселяє їй почуття захищеності, створює атмосферу душевності, соціального і життєвого оптимізму. Взаємини дітей і дорослих у сім'ї є справжньою школою почуттів, найважливішим фактором, що формує емоційно-мотиваційну сферу молодшого школяра, його ставлення до людей і життя. Все це є важливими передумовами розвитку індивідуальності дитини.

Природне включення дитини у найрізноманітніші людські стосунки. Відбувається це передусім завдяки участі дитини у спільних з дорослими видах діяльності. Багатоплановість життєвих ситуацій, які виникають в сімейному житті дитини, неможливо змодельовати в жодній досконалій виховній системі.

Багато рольова структура сімейного колективу, яка забезпечує багатогранність, постійність і тривалість його виховного впливу. Цей вплив відбувається у процесі взаємодії дитини і дорослих за найрізноманітніших життєвих ситуацій, щодня повторюється у різних формах.

Можливість набуття дитиною позитивного досвіду і переживання негативних почуттів. Усе це відбувається в атмосфері довіри, гуманного ставлення до дитини, які є не обхідними для набуття почуття впевненості, відповідальності, вміння долати життєві негаразди, гідно поводитися за будь-яких обставин.

Головне, щоб дитина сприймала сім'ю як фактор її емоційного затишку, внутрішнього комфорту, гарантію того, що за будь-яких умов вона знайде тут розуміння, підтримку і захист.

У сім'ї дитина вперше пізнає почуття ревності, набуває досвіду подолання непорозумінь, вчиться виконувати не лише приємні для себе, а й обов'язкові, необхідні для інших справи. Вона повинна навчитися визнавати свої негативні почуття, уміти тактовно стримувати, вгамовувати їх. Як зауважував П. Лесгафт, «таємниця сімейного виховання у тому і полягає, щоб дати дитині самій розгортатися, робити все самій». Тому дорослі повинні «завжди ставитись до дитини з першого дня появи її на світ, як до людини, з повним визнанням її особистості...».

Характерною особливістю виховного впливу сім'ї є його первинність. Йдеться про те, що сім'я є першим джерелом цього впливу, а, як зазначав Ж.-Ж. Руссо, кожен наступний вихователь значно слабше впливає на дитину, ніж попередній. Крім того, процес виховання в сім'ї є більш природним, ніж у виховному закладі. Взаємодія у сім'ї передбачає ширші можливості для дитини бути суб'єктом діяльності, ніж у шкільних закладах, у яких вона є більш зарегламентованою.

Виховні можливості сім'ї можуть бути реалізовані за наявності відповідних об'єктивних і суб'єктивних умов.

До об'єктивних умов реалізації виховного потенціалу в сім'ї належать:

- рівень матеріального достатку сім'ї (рівень і структура використання доходів, матеріальні умови життєдіяльності);

- забезпеченість дитячими шкільними закладами, школами, закладами охорони здоров'я;

- кількість і склад (структура) сім'ї. Суб'єктивними умовами реалізації виховного потенціалу сім'ї є:

- громадянська спрямованість і культура батьків, їх не прагнення бути авторитетними для своїх дітей, виховувати їх як гармонійних особистостей;

- загальний культурний потенціал, традиції, моральні та духовні цінності сім'ї;

- місце дитини в сімейному колективі, моральний авторитет батьків в її очах;

- педагогічна культура батьків. [5, с.172]

Гармонійна взаємодія об'єктивних і суб'єктивних чинників є передумовою формування і розвитку досконалої особистості. Однак з різних причин такої гармонійної єдності не існує. У різні історичні епохи ці причини мають свої специфічні особливості, хоч загалом їх джерела приблизно однакові та й наслідки мало чим відрізняються. Наприклад, соціально-політична, економічна стабільність у суспільстві є передумовою матеріального благополуччя і сприятливого для розвитку дитини морального, психологічного

клімату в сім'ї. За таких умов дитина має змогу відкривати для себе й опановувати механізми міжособистісної взаємодії, вчитися поводитися у конкретних життєвих ситуаціях на рівні цивілізаційної культури. Головним у цьому для неї є реальна життєва практика її батьків і найближчих родичів.

Політична, соціально-економічна нестабільність деструктивно впливають на соціальне самопочуття сім'ї, породжують нервозність, апатію, соціальний песимізм дорослих або їх гіпертрофоване ставлення до матеріальних чинників буття, що неминуче позначається на формуванні внутрішнього світу дітей. Адже, переймаючись пошуком джерел існування або нагромадженням багатства, батьки все менше приділяють уваги моральним чинникам функціонування сім'ї. Із матеріальними аспектами пов'язаний авторитет батька в сім'ї, оскільки він за традиційним розподілом тендерних ролей відповідальний за це. Нерідко зниження його авторитету у складні періоди життя пов'язане з не цілком тактовною поведінкою матері. Часто батьки або хтось один із них змушені шукати заробітків далеко від дому, що породжує властиві неповним сім'ям проблеми, передусім позбавляє дітей спілкування, душевного тепла, зразків соціальної поведінки.

За твердженням психологів, неповна сім'я є одним із найпотужніших джерел психогенних переживань особистості (неврозів, гострих афективних реакцій, ситуативно обумовлених порушень поведінки). Психічно травмує дітей розлучення батьків та їхня боротьба за дитину чи, навпаки, збайдужіння до дитини одного з них. Розлучення породжує проблему дозованого спілкування, задарювання дитини як засіб підтвердження любові до неї та інші болісні явища. Часто переживання дитини посилює психічна травма того з батьків, з ким вона залишилася.

Відчуття учнем неповноцінності сім'ї, в якій він виховується, може позначитися на його статевій соціалізації, розвитку очікувань стосовно власної майбутньої сім'ї. У дівчинки формується підсвідоме уявлення про те, що без батька її діти можуть обійтися, тобто повноцінна сім'я не стає головною цінністю її життя. Хлопчик за такої ситуації має матір за зразок чоловічої

поведінки у сім'ї, оскільки вона перебирає на себе роль захисника, хазяїна, створювача і розпорядника матеріальних благ. За таких умов він виростає малоініціативним, несміливим, йому не вистачає необхідних для дорослого життя чоловічих якостей, що в майбутньому плодитиме проблеми формування його дітей.

Зі специфічними труднощами пов'язане виховання дітей у молодих сім'ях, що зумовлене недостатньою моральною, психологічною, соціальною зрілістю учасників подружжя. Збідненим, нерозвиненим є їх розуміння своєї ролі в житті дитини, відповідальності за її виховання. І на віть щирі їхні старання щодо цього наштовхуються на відсутність життєвого досвіду, знань, уміння терпляче, послідовно і наполегливо дорослішати разом із своєю дитиною. Труднощі виховання дітей у молодих сім'ях полягають у:

- нерозумінні батьками самоцінності шкільного дитинства, його значення для формування особистості дитини;

- не сформованості у батьків педагогічної рефлексії вміння аналізувати, критично оцінювати власну виховну діяльність, знаходити причини педагогічних помилок, не ефективності методів, які вони використовують, тощо;

- орієнтації на виховання з дитини «генія», намагання реалізувати в дитині власний невикористаний, як вони вважають, потенціал, упущені ними життєві шанси. [3, с.185]

Молоді батьки часто вдаються до авторитарного виховання, вважають покарання найефективнішим виховним засобом, пред'являють суперечливі вимоги до поведінки дитини, непослідовно, суб'єктивно оцінюють її дії, що породжує або надмірну жорстокість у ставленні до неї, або вседозволеність.

Взаємини, тактику виховання дітей у сім'ї можна віднести до одного з таких типів:

- диктат. Такі взаємини засновані на жорсткій регламентації поведінки дитини, суворому контролі за нею, використанні покарань, погроз тощо. Як

правило, у таких сім'ях діти живуть у страху, постійно лицеміряють, брешуть, наслідком чого стають різноманітні відхилення у їхній поведінці;

— опіка. Вдаючись до такої тактики, батьки намагаються відгородити дитину від життєвих реалій, випробувань, намагаються все вирішувати за неї, задовольняти її потреби і примхи. За таких умов дитина позбавлена змоги формувати в собі необхідні для подальшого життя психологічні, волевові якості, об'єктивно оцінювати себе, свої можливості й інших людей, цілеспрямовано працювати над собою. Усе це деформує її внутрішній світ, систему цінностей, різко занижує або завищує її вимоги до оточення, спонукає до девіантних форм задоволення своїх потреб;

— мирне співіснування на засадах невтручання. Цю тактику характеризують максимальне дистанціювання дорослих від життя дитини, абсолютне невтручання у її справи, залишення наодинці зі своїми проблемами, мінімальні вимоги до її поведінки. Це породжує відчуження дітей і батьків. Діти, не маючи від батьків належної підтримки, будучи позбавленими необхідних для їх становлення зразків соціальної поведінки, часто почуваються складно у ситуаціях, з якими легко справлятимуться їх однолітки, які виростали у сприятливіших педагогічних умовах. У них можливі образи на своїх батьків за байдужість до себе;

— співробітництво. Така тактика взаємин у сім'ї, виховання дітей є найпродуктивнішою, оскільки батьки намагаються бути їхніми соратниками, є відкритими і щирими з ними, охоче впускають їх у свій світ. Між ними немає необґрунтованих таємниць, недовіри. За таких умов діти охоче експериментують, шукають, пробують себе, не боячись помилитися і бути за це покараними. Батьки охоче допомагають у всіх справах, вміло підводять дітей до вирішення проблем, завдяки чому діти відкривають у собі все нові можливості, здобувають упевненість у своїх силах. А участь у справах батьків збагачує їх соціальним досвідом, розширює світ, окреслює їм соціальну перспективу, яка часто є орієнтиром їхнього розвитку.

Дещо своєрідно тлумачить особливості виховного впливу батьків на своїх дітей зарубіжна педагогічна наука, яка розрізняє такі його стилі:

а) авторитарний стиль — регламентація батьками поведінки дітей відповідно до стандартів;

б) пермісивний стиль — відсутність контролю за розвитком, вихованням і життєдіяльністю дитини, що може бути зумовлена надмірною любов'ю до неї, недостатнім досвідом батьків, побоюванням втручатися в її розвиток, переоцінкою її можливостей;

в) авторитативний стиль — контроль за поведінкою дитини відповідно до її потреб з одночасним спрямуванням її розвитку, допомогою їй, визнанням її прав і врахуванням можливостей. Цей стиль вважають оптимальним. [5, с.133]

Особливо збагачує виховний потенціал сім'ї участь у вихованні дітей представників різних поколінь (бабусь, дідусів), які мають більший життєвий досвід, більше вільного часу, ніж батьки. За правильної поведінки батьків стосунки їхніх дітей з бабусями і дідусями є емоційно близькими. Адже часто дідусі й бабусі ласкавіші у спілкуванні з онуками, ніж батьки, а ті їм платять за це довірою, виявляють непідробну турботу, піклуються про них, розвиваючи в собі при цьому такі важливі для особистості людські якості, як доброта, чуйність, щирість.

Щодо цього важливе узгодження виховних впливів на дитину представників різних поколінь. Старше покоління більше орієнтоване на те, щоб онуки повноцінно проживали своє дитинство, батьки здебільшого розглядають до шкільний вік своїх дітей як підготовку до успіхів у дорослому житті, намагаючись урізноманітнити її заняттями іноземними мовами, спортом, музикою та ін. Там, де існує гармонія поглядів і впливів на розвиток, становлення дитини, вона має найбільше шансів повноцінно сформуватися як гармонійна особистість.

Особливу роль у сімейному вихованні, соціалізації дитини відіграють родинні традиції і звичаї. Традиція — історично складені порядки, способи,

правила поведінки, що передаються від покоління до покоління. Сімейні традиції регламентують створення сім'ї, появу дитини, подружні, батьківські стосунки, ведення домашнього господарства, організацію дозвілля, вшанування пам'яті предків. Вони призначені слугувати зміцненню сімейно-родинних зв'язків як механізму передачі таких особистих і соціальних цінних якостей, як любов, вірність, доброта, взаєморозуміння, щирість. До них належать спільні заняття певними видами трудової діяльності, передавання родинних реліквій (документів, нагород, пам'ятних речей), складання родовідного дерева тощо. Звичаї — безпосередні приписи певних дій у конкретних ситуаціях, що відтворюють сімейні стосунки у життєдіяльності наступних поколінь. Стосуються вони як зовнішніх (прихід у гості, прийом гостей, пошанування предків), так і внутрішніх (колискова і поцілунок на добраніч, побажання доброго ранку тощо) форм поведінки.

Традиції та звичаї є взаємопов'язаними у реальному житті. Традиції є більш динамічним і багатоманітним явищем родинного життя, ніж звичаї, вони створюють простір для творчого використання звичаїв. Регулюючи прості форми взаємин у сім'ї, звичаї доповнюють традиції, однак вони не настільки динамічні, як традиції. Здебільшого звичаї можуть бути формою вияву традицій.

Щирі стосунки між членами сім'ї, безпосередність почуттів одне до одного є джерелом формування гармонійної, самодостатньої особистості дитини, а також збагачення взаємин дорослих, стимулювання їхнього самовиховання.

2.3 Форми співпраці школи і родини у вихованні дитини

Спільна робота школи і родини ґрунтується на принципах гуманістичної педагогіки: пріоритетності сімейного виховання, громадянськості, демократизму, гуманізації взаємин педагогів і батьків, педагогізації батьків. Основну роботу з батьками школа проводить через батьківські об'єднання, які

мають різні назви – батьківські комітети, ради, конгреси, асоціації, асамблеї, президії, клуби тощо. Кожне з таких об'єднань має свій статут (положення, план, регламент), яким визначаються головні напрями діяльності, права та обов'язки учасників виховного процесу.

У багатьох випадках складається єдиний план спільної діяльності сім'ї, школи і громадськості. А там, де перейшли до більш тісної інтеграції шкільного і сімейного виховання, створюються комплекси "школа - родина". Форми і методи роботи вчителя, вихователя з батьками бувають індивідуальними, груповими і колективними. Провідна роль належить індивідуальним формам роботи: відвідуванню сім'ї учня, пропаганді сімейного виховання, виконанню батьками педагогічних доручень, педагогічним консультаціям тощо. [4, с.54]

Однією з форм колективної роботи з батьками, яку я використовую, є родинні свята. Родинні виховні заходи дають можливість активізувати батьків, перетворити їх із пасивних спостерігачів в учасників організації навчально-виховного процесу молодших школярів, виявити інтереси й уподобання кожної сім'ї, відродити звичаї і традиції нашого народу.

Процес підготовки і проведення родинного виховного заходу включає:

1. Вибір теми і форми проведення виховного заходу.
2. Визначення мети родинного свята.
3. Добір доцільної системи малих підготовчих заходів.
4. Визначення дати і місця проведення.
5. Складання сценарію, продумування ходу виховного заходу.
6. Визначення учасників, розподіл доручень.

Тематика родинних виховних заходів обумовлена основними напрямками орієнтовного змісту виховання молодших школярів у національній школі, підпорядкована навчально-виховним завданням і психологічним особливостям молодших школярів. Мета родинного виховного заходу має включати виховні розвиваючі і навчальні цілі. Ефективність проведення таких заходів залежить від чітко визначеної дати, місця проведення, ретельності підготовки всіх учасників свята. Сценарій має бути лаконічним, послідовним, емоційно насиченим, відображати попередньо проведenu роботу.

Успіх роботи з батьками учнів залежить також від уміння педагога встановлювати контакт з батьками, без якого не може відбуватися взаємодія у вихованні дітей. Таким чином, особливого значення набуває комунікативна діяльність вихователя, його здатність до спілкування з дорослими. В основі спілкування батька, матері та педагога має бути взаємна зацікавленість долею дитини, результатами її виховання і навчання. Кожна сім'я, безперечно, має свої проблеми у вихованні, особливо в його методиці. Якщо батько й мати відчують, що педагог прагне зрозуміти їх, вони позитивно сприймають його рекомендації, поради і настанови.

Надзвичайно важливим аспектом спілкування є вміння вихователя вислуховувати батьків, їхні проблеми та успіхи у вихованні дітей, виявляти найкритичніші моменти сімейного виховання і коли потрібно – прийти на допомогу.

Отже, співпраця вихователя і батьків матиме позитивні результати, якщо всі зусилля дорослих будуть спрямовані на всебічне формування дитини, створення сприятливих умов для її особистісного зростання та самореалізації, через запровадження у практику педагогічної діяльності школи різних форм взаємодії як традиційних, а саме: відвідування батьків удома, запрошення батьків до школи, день відкритих дверей для батьків у школі, загальношкільні батьківські збори, класні батьківські збори тощо, так і нетрадиційні: педагогічний десант, дерево родоводу, народна світлиця, сімейна скринька, батьківський ринг, аукціон ідей сімейної педагогіки, інтелектуальні сімейні вечори тощо.

РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ ОСНОВНИХ НАПРЯМКІВ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ РОДИНИ

Виховання складає важливу функцію розвитку суспільства. Економічне й національно-духовне відродження України неможливе без переосмислення його складових – виховання нової людини як особистості.

Розглядаючи виховання як процес передачі всього соціально-культурного досвіду людства від одного покоління іншому, зазначимо п'ять основних його складових, а саме розумове, фізичне, естетичне, моральне, трудове. Від реалізації завдань основних складових частин виховання залежить повноцінний розвиток особистості.

Ця класифікація взаємопов'язана з класифікацією видів родинних виховних традицій, таких, що переходять з покоління в покоління, мовних, побутових, трудових, мистецьких, громадських, оздоровчих. Зокрема, громадські виховні традиції і ті, що переходять з покоління в покоління, є компонентами морального виховання, мовні – розумового й морального, побутові, трудові – трудового, мистецькі – естетичного, оздоровчі – фізичного виховання.

Розглядаючи зміст розумового виховання, звернімося до народної педагогіки. Невід'ємним її компонентом є саме цілеспрямований вплив дорослих на розвиток активної розумової діяльності дитини. У масовій практиці сімейного виховання воно охоплює ознайомлення дітей з навколишнім світом, формуванням їхніх пізнавальних інтересів, інтелектуальних навичок і вмінь, розвиток пізнавальних здібностей.

Пізнання навколишнього світу починається з відчуттів і сприймань. Тому головне завдання розумового виховання на першому році життя дитини зводиться до піклування про нормальний розвиток відчуттів і сприймань дитини – зору, слуху, смаку, нюху, дотику. Розумове виховання – процес тривалий і складний, забезпечується багатьма чинниками. Провідне місце серед них займає живе спілкування з розумними людьми („З розумним поговори, то й розуму наберешся, а з дурним – то й свій загубиш”). А звідси порада: „Мудрого шукай, дурного обходь”.

Народна педагогіка ставить піклування про здоров'я і фізичний розвиток дітей на перше місце („Нема життя без здоров'я”, „Здоровому все здорово”). З цього по суті, й розпочинається виховання дитини в сім'ї. Велике значення нормального фізичного розвитку умовлювалось цілком реальними життєвими проблемами. У діяльності трудової людини завжди постає чимало таких проблем, для подолання яких потрібні чималі фізичні зусилля. Сила і витривалість, стійкість і спритність у народі високо ціняться. [5, с.203]

У родинно-оздоровчих традиціях виділяють окремо традиції гри, народної кулінарії, доцільного одягу. У процесі гри в дітей формуються навички колективізму, між особистісного та групового спілкування, виявляється ввічливість, поступливість, доброзичливість, виховується чесність, відповідальність, розуміння справжньої дружби, шляхетність. У правильно побудованій грі в дітей виникає бажання радіти, допомагати, підтримувати іншого. Традиції народної кулінарії відображали прагнення розвинути фізичні якості членів родини, традиції одягу – зберегти їм здоров'я.

Процес засвоєння моральних знань молодшими школярами суттєвим чином залежить від навчання їх правильному сприйманню моральної ситуації, адекватній оцінці моральних вчинків, розумінню моральних мотивів. Поряд з цим необхідно виховувати органічну єдність між правильним розумінням моральної ситуації і вмінням школярів співпереживати, співчувати, тобто виховувати особистісне ставлення до тих чи інших моральних явищ, вчинків. Це, в свою чергу, є необхідною умовою виховання у дитини одного із важливих механізмів переконань – парольної потреби певним чином діяти, відповідно до засвоєних моральних норм і принципів.

Таким чином, ефективність процесу засвоєння моральних знань дітьми, поряд із формуванням відповідних уявлень і понять, передбачає цілеспрямовану роботу, що сприяє формуванню у них: – вміння правильно сприймати моральну ситуацію, представлену в літературному творі або виділену із реального життя; – вміння дати оцінку, адекватну модальності ситуації, що аналізується; – вміння правильно визначати мотиви морального вчинку; – вміння співпереживати, співчувати іншій людині; – особистісне ставлення до тих чи інших моральних ситуацій; – моральної потреби діяти певним чином, відповідно засвоєним моральним знанням.

Усе це сприяє поступовому формуванню в дітей вміння до самостійного морального вибору. Важливою умовою розвитку у молодших школярів елементів моральних переконань є: сформованість в них моральних почуттів. Почуття тільки тоді стають компонентом переконань особистості, коли вони виступають як внутрішній стимул до моральної поведінки.

Важливу роль здавна в Україні відіграють традиції рукоштовування, спільного обіду, що символізують довіру, духовну єдність, гумору, що розвиває емоційно-вольову сферу людини, є „громадським фільтром здорової народної моралі”.

Здавна у родині привчали до високої культури мови, логічного мислення, коректності у висловлюваннях, отриманні та зваженості. Як стимулятор аналітико-синтетичного мислення дитини використовували й

використовують загадки, які допомагають пізнавати світ у його взаємозв'язках, скоромовки, що творять ситуацію невимушеності, лічилки, забавлянки.

Отже, розумове виховання вирішує такі завдання: реалізація засвоєння знань; формування умінь, навичок; розвиток творчих здібностей; формування наукового світогляду; підготовка до самоосвіти. Завдання фізичного виховання: сприяння правильному фізичному розвитку дитини, зміцненню її здоров'я; розвиток основних рухових якостей (спритності, швидкості тощо); підготовка до фізичної праці; формування навичок гігієни; організація здорового способу життя. Завдання морального виховання: виховання у дитини моральної свідомості; виховання моральних почуттів і переконань; виховання звичок моральної поведінки, набуття досвіду моральних стосунків. Завдання естетичного виховання: розвиток естетичних почуттів; виховання імунітету почуття до потворного; розвиток естетичних здібностей; Завдання трудового виховання: формування позитивного і творчого ставлення до праці; вироблення високих моральних якостей: працьовитості, відповідальності тощо; формування загально-трудова уміння і навичок.

ВИСНОВКИ

Головним інститутом виховання - це сім'я. Те, що дитина в дитячі роки набуває в сім'ї, він зберігає протягом усього подальшого життя. Важливість родини в тому, що в ній дитина знаходиться протягом значної частини свого життя, і по тривалості свого впливу на особистість жоден з інститутів виховання не може зрівнятися з сім'єю. У ній закладаються основи особистості дитини, і до вступу до школи він вже більш ніж наполовину сформувався як особистість.

Сім'я - це особливого роду колектив, який грає у вихованні основну, довгострокову і найважливішу роль.

Виховувати - не значить говорити дітям хороші слова, наставляти і збудовувати їх, а, насамперед, самому жити по - людськи.

Мета виховання - сприяти розвитку людини, що відрізняється своєю мудрістю, самостійністю, художньою продуктивністю і любов'ю. Необхідно пам'ятати, що не можна дитини зробити людиною, а можна тільки цьому сприяти і не заважати, щоб він сам у собі виробив людини.

Головні підстави, яких необхідно триматися при вихованні дитини під час сімейної його життя: чистота, послідовність у відношенні слова і справи при звертанні з дитиною, відсутність сваволі в діях вихователя або обумовленість цих дій і визнання особистості дитини постійним звертанням з ним як з людиною і повним визнанням за ним права особистої недоторканності.

Уся таємниця сімейного виховання в тому й полягає, щоб дати дитині можливість самому розгортатися, робити все самому; дорослі не повинні забігати і нічого не робити для своєї особистої зручності і задоволення, а завжди відноситися до дитини, з першого дня появи його на світ, як до людини, з повним визнанням його особистості і недоторканності цієї особистості.

Таким чином, для того, щоб максимізувати позитивні і звести до мінімуму негативний вплив сім'ї на виховання дитини необхідно пам'ятати внутрісімейні психологічні фактори, що мають виховне значення: брати активну участь в житті сім'ї; завжди знаходити час, щоб поговорити з дитиною; цікавитися проблемами дитини, вникати в усі виникають в його житті складності і допомагати розвивати свої вміння та таланти; не чинити на дитину ніякого натиску, допомагаючи йому тим самим самостійно приймати рішення; мати уявлення про різні етапи в житті дитини; поважати право дитини на власну думку і вміти стримувати власницькі інстинкти і ставитися до дитини як до рівноправного партнера, який просто поки що володіє меншим життєвим досвідом; з повагою ставитися до прагнення всіх інших членів родини робити кар'єру і самовдосконалюватися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2-х кн. Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч.-метод. посіб. – К.: Либідь, 2003. – С. 137-140.
2. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка родинного виховання: Навч. посіб. – К., 2006. – С. 284-316.
3. Практична педагогіка виховання: Посібник з теорії та методики виховання / За ред. Красовицького М.Ю. – Київ-Івано-Франківськ, 2000. – 218 с.
4. Родина педагогіка: Навч-метод посібник / А.А.Маркушевич, В.Г.Постовой, Т.Ф. Алексєєнко та ін. – К., 2002. – С. 38-95.
5. Стельмахович М. Українська родинна педагогіка: Навч. посібник. – К.: ІСДО, 1996. – 258 с.
6. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з сім'єю в Україні: теорія і методика: Монографія. – Харків: Нове слово, 2007. – 395 с.

ДОДАТКИ

Весняні посиденьки

Мета: Поглибити та розширити уявлення і знання учнів про Україну, зацікавивши та залучаючи їх до духовної спадщини свого народу; допомогти пробудити зацікавленість і глибше пізнати його культурну сторінку, традиції, звичаї, мову. Розвивати творчі задатки школярів, цікавість до рідного краю; виховувати патріотів держави, бажання стати гордістю своєї Батьківщини.

До заходу готується: книжкова виставка, вишиті рушники, серветки, скатертини, хустини, український національний посуд

Обладнання: піч, посуд глиняний, рушники, лави, кошик, віночки та стрічки окремо, український одяг, музика в українському стилі, вірші, загадки, укр.. нар. пісні, фото із зображенням укр.. колориту, мультимедійна дошка, відео «Відкривай Україну», відео-слайди «Мальовнича Україна», руханки для батьків.

Попередня робота: розучування з учнями:

- віршів Т.Г.Шевченка, І.Франка, В.Симоненка, Л.Костенко та ін..;
- укр.. народних казок та ігор;
- укр.. народних пісень та танців;
- прислів'я та приказки;
- звичаїв, традицій та обрядів;

прослуховування музичного матеріалу в українському стилі. Виготовлення запрошень та вручення їх гостям.

Хід заходу:

Зал прикрашений атрибутами української хати. Звучить запис пісні «Зеленеє жито» у виконанні О.Білозір.

Ведуча: Доброго дня мої любі, скільки гостей сьогодні тут зібралося!
(Читає вірш, під який виходять хлопчик і дівчика в українських костюмах, виносять на рушникові хліб-сіль)

Ми раді вас сьогодні привітати
На світлому і радісному святі!
Ласкаво просимо до хати!

— Гостей годиться хлібом-сіллю зустрічати,
Привітним гожим словом віншувати.
Прийміть же хліб на мальовничім рушникові,
Про все близьке нам - сьогодні йтиме мова.

Дівчинка:

Гостей дорогих ми вітаємо щиро,
Від серця до серця хай пісня летить,
Любов'ю і ніжністю, щастям і миром,
Обійме весь простір і неба блакить.

Хлопчик:

Із хлібом і сіллю, як завжди ведеться,
Ми зичим достатку усім і добра.
Хай сонце всміхнеться, життя удається,
І доля завжди щоб привітна була.

Ведуча:

Як радісно, як гості в хату,
Здається, що ясніє світ.
Тоді на серці справжнє свято,
Ну, а в душі — весняний цвіт!
А за столом прекрасна мова,
Та спогадів чарівний плин.
І в'яжеться до слова слово.
І ти у світі не один.
То весело, то сум нахлине,
То сміхом раптом заіскрить.
Так серцю мила та хвилина,
І це завжди чарівна мить.
Щаслива я, як гості в хату.
Це завжди радість на поріг.
Хай буде щастя всім багато,
Хай світить вогник вам з доріг.

Ведуча. Так, дійсно гості то є добре. Як вас багато прийшло! Ану, давайте поглянемо, кого тут більше і згадаємо одну веселу гру:

Нумо всі разом, нумо всі дружно—дівчатка!
Нумо всі разом, нумо всі дружно—хлопчики!
Нумо всі разом, нумо всі дружно—наші гості!

(Наталія Мієдінова гра-привітання «Дивограй»)

Ведуча. Молодці! Дякую всім, хто завітав до нас сьогодні. Ми запросили усіх вас на наші весняні посиденьки, щоб разом згадати, що всі ми українці і всі одна, велика родина. Тож, пробуємо разом з вами згадати все найкраще, що є у нашого народу. А як же зустрічали дорогих гостей? Так, як і ми з хлібом-сіллю, а ще їм пісню веселу співали?

(Дівчатка співають пісню «Україночка мала» Слова: Віктор Николишин)

Ведуча. Чудово, коли в оселі звучить дитяча пісня, а особливо, коли звучить українська. Пісня звучала завжди і скрізь: на весіллях, при народженні дитини, під час роботи та відпочинку, коли сумно або радісно. А яка та пісня милозвучна! Як вона глибоко проникає в серце, душу, у твоє життя...

(На екрані показ відео кількох уривків пісень у виконанні Н.Матвієнко, О.Білозір, Н.Яремчука або інші на вибір вихователя)

Ведуча. А чи ви, мої хороші, знаєте українські народні пісні? Тоді давайте згадаємо, а батьки нам обов'язково допоможуть.

Вихователь разом з дітьми виконує уривки (по куплету) з кількох пісень:

1. «Ой на горі два дубки»
2. «Ой мій милий вареничків хоче».
3. «Ой чий то кінь стоїть»
4. «Ой чорна я, си чорна»

А одну з таких пісень, ми вирішили ще й показати в інсценізації, у виконанні самих дітей, пропонуємо вам зараз прослухати і подивитися :

«Несе Галя воду»—інсценізація.

Ведуча. Наш народ працьовитий, життєлюбний та веселий. Скільки веселих та жартівливих пісень він створив! Ось послухайте:

Пісня інсценізація «Із сиром пироги»

Ведуча. Діти, вам мами співають колискових пісень? Коли я була маленькою, такою, як зараз всі ви, моя мама теж співала мені українську колискову пісню:

(виконує колискову «Котику сіренький»)

Ведуча. Ми—українці, вміємо не тільки гарно співати, а й добре жартувати, до того ж уміли жартувати над собою. Гадаю, ви чули про таких письменників, як Леонід Глібов, Павло Глазовий, Грицько Бойко, Остап Вишня, Степан Олійник. Послухайте веселинки українських авторів:

(Гуморески С. Олійника "Розлука баби і онука", П. Глазового "Батькова наука", "Канікули", "Виховання", "Є у мене телевізор", "Лист Петі Коржика", "Купив батько мотоцикла" або будь-які інші).

ДЕ БУКВАРИК?

— Де твій букварик?

— В портфелі новому.

Ну, а портфель де?

— У столику дома...

— Взяв би із столу.

— Так стіл же замкнувся.

— То відімкнув би.

— Ключа я позбувся.

— Де ж це той ключ?

— У портфелі новому.

— Ну, а портфель де?

— У столику вдома.

«В гостях»

Прийшли в гості дядько й тітка, біля столу сіли,
По чашці чаю випивали, стиха гомоніли.
Не спускав очей із дяді кучерявий хлопчик,
Ясноокий, повнощокий, жвавий, як горобчик.
Раптом кинувся до гостя: — Ох ви, дядю, сила!
Про вас, дядю, моя мама правду говорила. —
Умегелив дядько миску киселю смачного,
Взяв хлопчину на коліна та й питає в нього:
— Ну так що ж про мене, синку, говорила мама?
Що у вас не пузо, дядю, а бездонна яма.

Гумореска Павла Глазового "Помічник"

Мама ввечері прийшла з поля, із прополки,
А назустріч їй біжить стрибунець Миколка.
Стерегло город і сад цілий день хлоп'ятко. —
Ну, синочку, як діла?
— Мамо, все в порядку.
Я й циганці допоміг! .
— Що ж вона робила?
— На городі і в саду курочку ловила.
А курочка як стрибне! і сховалась в просі.
Якби я не допоміг, то ловила б досі.

Степан Олійник, "Йшов автобус на Полтаву"

По білету і по праву
Кожен зручно в крісло сів.
Проти ночі на Полтаву
Курс узяв автобус "Львів".
І висловлює бабуся
Водію тривогу-страх:
— Я Лубни проспав боюся,
Розбуди мене в Лубнах!
Не забудь лише, синочку!
— Добре, добре! — той прорік.
Сіла бабка у куточку
І схилилася набік.
Та водій — аж за Лубнами
Спохвотивсь, що винуват.
Розвернув машину з нами
І везе стару назад!
Чортихається, не в дусі
(Хоч із власної вини!).

Врешті став і до бабусі:
— Вигружайтеся! Лубни!
А бабуся із куточка:
— Їдь, синок! — рукою мах.—
То казала мені дочка:
«З'їж таблетку — у Лубнах!».

Павло Глазовий, “Як вареники варили кум і я”

Кум поїсти неабиякий мастак.
Йому жінка, що не зварить, все не так.
Вередує: — Як з'їдаю твій обід,
Наче гирю закладаю у живіт.
Он торік я в ресторані,— каже,— був...
Ледве миску з деволяєм не ковтнув.
Там таку дають підливку — смак і шик!
З нею з'їсти можна власний черевик. —
Раз в неділю ми остались без жінок:
Подались вони раненько на товчок.
Ми із кумом закурили, сидимо.
Кум наліво, я направо — плюємо.
— Не zostавили нам їсти, то й нехай...
А ми зваримо вареники давай!
Налили ми в ночви свіжої води.
Півмішка муки засипали туди.
Я качалку взяв, а кум мій — макогон,
Тісто туго замісили, як гудрон.
Дріжджів кинули дві пачки — красота!
Потім перцю і лаврового листа.
Тісто витягли на стіл ми та й січем —
Я ножакою, а кум мій сікачем.
В казані кипить, аж піниться вода.
Я ліплю, а кум вареники вкида.
На вусах у мене тісто, в нього сир.
Кум по кухні походжа, як командир.
— Хай живіт,— говорить,— лопне, а жінкам
Отакунького вареничка не дам!
В казані вода вирує, булькотить.
Сир гарячий нам на голови летить.
Покипіло так не більше двох годин,
Бачим: збилися всі вареники в один.
Ми вареник той штовхаємо до дна,
А він лізе, випирає з казана.
Кум говорить: — Ну, нехай вже буде так.
Покуштуємо, яке воно на смак.
Поділили ми вареник, сидимо.

Кум виделкою, я ложкою — їмо.
Я помалу ремигаю, кум жує.
— Ну,— цікавиться,— як враження твоє? —
Я показую на пальцях і стогну:
Зуби злиплись, язика не поверну.
В кума очі лізуть з лоба — не ковтне.
Просить: — Стукни по потилиці мене! —
Я як двину його в шию кулаком!
Тут відразу нам полегшало обом.
Кум затявся на своєму: — А жінкам
Я однаково й понюхати не дам! —
Те, що я не з'їв і кум мій не доїв,
Потаскали кабанові ми у хлів.
А кабан понюхав тісто, кашлянув,
Перекинувся в баюру і заснув.
Кум штовха його: — Пардон, мусьє кабан!
Вибачайте, я не знав, що ви — гурман.
Може, й ви вже захотіли в ресторан? —
І надів йому на голову казан...

Ведуча. А хто ж з вас не чув про запальні танці українців?

(Показ уривку виконання танцю «Гопак», «Стрільці», «Повзунець» на екрані)

Один із них — «Повзунець» — і зараз ми його подивимось у виконанні наших козачат!

(Хлопчики виконують танок «Повзунець»)

Ведуча. Ось так ми вміємо жартувати. То ви вже, любі гості, бачу, засиділися трішки. То ж давайте щось вигадасмо! Запрошую на сцену своїх діточок та їхніх батьків.

Ведуча. Побачимо чи так наші мама і тата вправно танцюють, як їхні діти!

(Повторення рухів за ведучою під українську веселу і різну музику)

Ведуча. Наш народ не лише талановитий, а ще й дуже мудрий. З давніх-давен наші предки збирали таку мудрість, та передавали із покоління до покоління. Так вона і до нас дійшла у вигляді приказок та прислів'я. А наші дітки зараз вам розкажуть такі розумні вислови – прислів'я :

Прислів'я про заздрість та жадібність

"Беруть завидки на чужі пожитки»

Заліз кіт на сало та й кричить: «Мало!»

Заздрість здоров'я їсть."

Прислів'я про щастя

"Всякий свого щастя коваль.

Не родись багатий, а родись щасливий.

Дожидай долі, то не матимеш і льолі."

Прислів'я про досвід

«Давні пригоди боронять від шкоди.
На житті, як на довгій ниві.
Вік прожити — не поле перейти.
Життя, як стерня, не пройдеш, ноги не вколовши.»

Прислів'я про добро, честь і сумління.

"Добре роби, добре й буде.
Добре ім'я — найкраще багатство."

Прислів'я про сміливість

«Чия відвага, того й перевага
Смілого й куля не бере.»

Прислів'я про правду

"Хліб-сіль їж, а правду ріж.
Правда світліша за сонце.
Брехня стоїть на одній нозі, а правда на двох.
Правда — як олія, скрізь наверх спливає.
Правда і в морі не втоне."

Прислів'я про розваги та відпочинок

"Добре діло — утіха, як ділові не поміха
Музика без'язика, а людей збирає.
Дудка знає, нащо грає."

Прислів'я про роботу

"Без діла слабше сила.
Бджола мала, а й та працює.
Діло майстра величає.
Для нашого Федота не страшна робота.
Треба нахилитися, щоб з криниці води напитися.
Без труда нема плода."

Прислів'я та приказки про розум

"Сила без голови шаліє, а розум без сили мліє.
Розумний розсудить, а дурень осудить.
Поки розумний думає, то дурень уже робить."
(Зі збірки "Народ скаже — як зав'яже")

Ведуча. А чи вмієте так само добре розважатися і грати? Давайте разом згадаємо українські народні ігри, в які з давніх часів грала малеча.

1. Одна з таких ігор - гра-хоровод «Подольночка» (одне коло).
2. Тепер перевірю вас на уважність. Слухайте мої запитання і якщо погоджуєтесь—кричіть всі разом, повторюючи останнє слово.
Наприклад: **Живемо ми в Україні?**

Живемо ми в Україні?

І пісні в нас солов'їні?

А лісів у нас багато?

А народ у нас завзятий?

В Україні завжди літо?
В нас найкращі в світі діти?
Лісів і квітів у нас мало?
В Україні люблять сало?
В Україні хлопці сильні?
В Україні люди вільні?
А дівчата у нас гарні?
А якщо сказати шикарні?
У нас люблять танцювати?
А вночі міцненько спати?
Оберіг у нас калина?
Всі ви любите Вкраїну?

3. Гра «Рушничок». Умови гри: діти попарно беруть рушник на який кладеться кулька, її слід понести навколо поставленої ляльки так, щоб вона не злетіла з нього.
4. Гра «Вправні козаки». Умови гри: хлопці стають попарно, один бере іншого за ноги, а той на руках має пройти дистанцію.
5. Гра «Відгадай». Умови гри: ведуча на вухо говорить що слід показати обраному гравцю, а той жестами та мімікою показують загадане. Наприклад, героя укр.. казки....., тварину....
6. Гра «Повтори за лідером». Умови гри: під укр.. музику всі встають і повторюють рухи, які показує ведуча
7. Гра «Хустинка». Умови гри: українська хустинка передається із рук в руки від одного до іншого, той на кому зупинилася музика виконує завдання ведучої. Наприклад: уривок укр..пісні:

- **весело засміятися,**
- **танок на місці, та ін..**

Ведуча. Якщо всі тут такі розумні і вправні, то може й наступне завдання виконаєте?

- **відгадати загадку**

(завдання гостям)

- 1.Під землею птиця гніздо звилала і яєць нанесла. (Картопля)
- 2.Сидить баба на грядках, вся закутана в хустках. (Капуста)
- 3.Сімсот соколят на одній подушці сплять. (Соняшник)
- 4.Стоїть на дорозі усім заважає хто йде, той штовхне, а з дороги ніхто не прийме. (Двері)
- 5.Вдень з ногами, а вночі без ніг. (Чоботи)
- 6.Синя стрічка блищить, щось тихенько гомонить. І біжить собі, й біжить, не зупиниться й на мить. (Річка)
- 7.Сонечко в траві зійшло, усміхнулось, розцвіло. Потім стало біле-біле, і за вітром полетіло. (Кульбабка)

- **повторити скоромовку,**

1. Босий хлопець
Сіно косить.
2. Бабин біб розцвів у дощ,
Буде бабі біб у борщ.
3. Ходить квочка
Коло кілочка,
Водить діточок
Коло квіточок.
4. Архип охрип,
Не треба Архипу
Кричати до хрипу.
5. Ліз Мартин через тин,
За яким великий млин.
Вдома всім сказав Мартин,
Що не меле зараз млин
6. Семен сказав своїм синам:
— Сини, складіть скирту сіна.
Сини склали скирту сіна.
Семен сказав своїм синам:
— Спасибі.
7. Купив кріль пилку,
Поклав на узгірку.
Поки пилку шукав,
Комар пилку украв.
8. Всіх скоромовок не перескоромовиш, не перевискоромовиш.
9. Тротуарами тритони
Тягнуть тістечок три тонни.
За тритонами пітони
Тягнуть ще чотири тонни.
А на тістечка кроти
Вже роззявили роти.

Молодці! А тепер серйозніші завдання, чи впораєтесь?

- назвати Державні символи України?
- Якого кольору прапор України?
- Хто написав гімн України?
- Якими рядками починається гімн?
- Столиця нашої Батьківщини?
- Які річки України ви знаєте?
- Назвіть український танок?
- Як раніше називали хлопців, юнаків?
- Ім'я великого Кобзаря?
- Прочитати вірш Т.Г.Шевченка.
Встала весна, чорну землю

Встала весна, чорну землю
Сонну розбудила,
Уквітчала її рястом,
Барвінком укрила;
І на полі жайворонок,
Соловейко в гаї
Землю, убрану весною,
Вранці зустрічає.

Ведуча. Нічого немає такого, щоб не знали наші вихованці. І скільки всього уміють!

(Звучить уривок веселої, жартівливої пісеньки
"Заспіваймо пісню веселеньку").

Текст пісні

Заспіваймо пісню веселеньку
Про сусідку молоденьку
Про сусідку заспіваймо
Серце наше звеселяймо

Приспів: Ой сусідко сусідко сусідко
Позич мені решітку решітку
А я муки потрясу потрясу
Завтра вранці принесу принесу

Ведуча. Цікаво, а до чого тут пісня про сусідку? Здається, я здогадалася. Шкода, але іноді зустрічалися і не дуже розумні люди. Вони хоча й знали мудрість своїх батьків, дідів та прадідів, проте, не хотіли користуватися нею, а лише кричали та сварилися.

(Весела мініатюра «Дві сусідки»

Дівчинка. Зустрілися на ярмарку дві сусідки – Параска й Палажка. (Параска гарно одягнена, яскраво, у намисті. Палажка - так собі: у зеленій хустці, тілогрійці, гумових чоботах)

1. Доброго дня, Палажко! Чи ви дуженькі-здоровенькі?
2. А ви що, Параско, так і хотіли, щоби я слаба була та недужа? Отакого своїй сусідці бажаєте? Оце скажи вам - доброго дня! Коли він добрим буває?
1. Та що ви, Палазю, що ви.. Та, про мене, живіть хоч і двісті літ, я й вам і слова не скажу...
2. Та певно, що тоді не скажете... Заціпите. Хотіла би бачити, хто в 200 літ говорити може... Чула, що тіко ті, п(а)пугаї.

1. Так я, по вашому, попугай?
2. А то! Розоделися у всі кольори, наче вам 17, а не 59. Видать, до цього часу тільки гульки в голові! Ще й намисто нап'ялила.
1. Це в мене гульки? Я ж на ярмарок йшла, до людей, а не до свиней. Та якби не ви, то не було б з ким посваритися. Вдома одна тоска заїла, і то така зелена, як оце на вашій голові хустка, наче жаба. Ну, така як ви! А тутечки – одні плітки. І то ваш язик не болять сплітати?
2. Мій язик? То це я жаба? Я пліткарка?
1. А хто мене папугою обізвав? Сама, як та задрипана курка!
2. Я? З чого це ви взяли?
1. А що, може півень? Ви краще скажіть, що мої кури у вашій корзині роблять.
2. На них що, написано? Хто тобі сказав, що вони твої? Та ти таку капость на мене кладеш та перед усіма чесними людьми! Отака твоя балачка! Я ще тільки твоїх задрипаних курей на ярмарок не носила!
1. Правда, що не понесеш, коли вони ж у тебе вдома несуться!
2. Справді?
1. А то ти не знала! В собачій будці. Хотіла я піти яєчка забрати, та твій Рябко не пустив!
2. Правильно зробив. Чого б то йому кого не треба в свою будку пускати. Він у мене чистоплотний, аби туди такі, як ти, лазили!
1. То це твоя псюра чистіша за мене?
2. І не сумнівайся! Він у мене ще й на дієті. І головне, голосно гавкає. Так, як ти!
1. Хе, чого б то йому дзвінко не гавкати? Щодня по десятку яєчок по горлу пропустити.
2. Чи ти їх щитала? Коли хочеш знати, в мого Рябка на твої яйця давно алергія.
1. Бачу, зате в тебе алергії нема, раз так кричиш, наче те порося недорізане.
2. Яке таке порося?
1. А ти забула, як торік мого підсвинка повісила?
2. Коли?
1. Ой, людоньки добрі, ви й уявити собі не можете, що ця клята Палажка мені накоїла! Раз мій рябий підсвинок по собственній неопитності заліз у її бур'яни на городі, та й заблудився, а мене тоді не було вдома. Приходжу я, як оце тепер - з ярмарку, дивлюся, а мій підсвинок безталанний висить на тину прикручений за задні ноги. І що їй ця Божа тварина могла поганого зробити в Палажчиному городі, га? Я до нього, - а сусідка вже вибігла з хати на поріг – тут як тут. Та як роз'явить рота, як покаже залізні зуби. Ич, бур'янів їй шкода стало.
2. Ах ти клята Параско! Та твій негідний підсвинок заліз у мій город, капусту витовк, моркву носом виорав, картоплю вим'яв, кабачки потрощив, в бураках вивалявся, а в огірках, а в огірках цілу купу наклав!
1. Ну, якщо зробив купу, то нема чого на невинну тварину зобижаться, бо та купа, коли хочете знати, качественне удобрення. Першокласне! Так що ви мені винні відро огірків.
2. Люди добрі, з мене Палажка останню сорочку здере! Та твій хряк всю

цибулю поїв!

1. Людоньки, не дайте збрехати, де це бачено, щоб свині та цибулю їли?!

2. Бачено. У мене в городі!

1. То ж чого носа не утовкмачено! Та ти сама, як та цибулина!..

2. А-а-а... А зате в тебе ніс, як бараболя!...

1. А в тебе на писку бородавка!...

2. А ти косоока!

1. Може я й косоока, а ти кривобока...

2. Ой, люди-и! ну я тобі зараз покажу!

(у сварці тікають зі сцени)

(Знову звучить уривок веселої, жартівливої пісеньки
"Заспіваймо пісню веселеньку").

Ведуча. А ви, мої любі, сподіваюся так не поводитися? Ви ж не сваритеся? Молодці! Ви всі чудові і слухняні діти—умієте співати, танцювати, знаєте багато розумних і цікавих речей.

- **віршик про Україну:**

Я живу в такій країні,
Де Дніпро міцний реве,
Де народ завжди єдиний
Й визнання є світове.
Де степи навкруг жовтіють
Під блакитним небосхилом.
Де повсюди люди мріють,
Де завжди хай пахне миром!

Ведуча. Звертаюся до всіх—ніколи не сваріться, живіт у мирі та у щасливій родині. Будьте патріотами своєї батьківщини! Любіть все своє, рідне, українське!

(звучить фонова спокійна музика)

У нас усе найкраще, найрідніше:
Спів соловейка й квіти на полях,
А на світанку сонце найсвітліше,
І срібні роси вранці на квітках.
А наші села і міста чарівні.
Краса і спокій у верхів'ї гір.
І українські ночі тихі, дивні...
Й розлогий та старечий осокір,
Який лелечі гнізда захищає.
І пісня найчарівніша у нас.
Веселка свій місток перекидає,
Сміється, сяє, як дороговказ.

Й калини кущ так рясно червоніє,
Й верба густа з ріки водичку п'є.
Бездонне небо радісно синіє...
І все це рідне, дороге, моє...
Найкраща в цілм світі вишиванка,
І рушники у квітах на стіні.
І мамина тихенька колисанка,
Що призначалась лиш одній мені...
Найкраща, світла, наймиліша мова,
А в ній щасливі, і суворі дні...
Гостинність українська пречудова,
І найщиріші вірші та пісні.
Та хліб на вишиванім рушникові,
Що колосився щедро на полях.
Казки, легенди, жарти веселкові
І вічна мудрість у людських серцях.

(Виходять діти)

1-й учень:

Наша Батьківщина —
Наче зелен сад.
Наша Батьківщина
Дбає про малят:

2-й учень:

Щоб вони зростали
У теплі й добрі,
Як пташки, співали
В кожному дворі.

3-й учень:

Будемо зростати
І — як прийде час —
Про Вітчизну дбати,
Як вона про нас.

4-й учень:

Україно моя мила,
Ти моя рідненька,
Я тебе так щиро люблю,
Хоч я ще маленька.

5-й учень:

Рідна ненька, Україно!
В моїм серці ти єдина!
Бо твої степи чудові,
Луки різнокольорові,
І вгорі блакитне небо,
І птахів веселий щебет.

Все це моя Батьківщина,
Моя гарна Україна!

6-й учень:

Де б не поїхав, куди б не подався
Ти не забудь і завжди пам'ятай,
Де у дитинстві мрійливо гойдався.
В серці завжди Батьківщину плекай!

7-й учень:

За що люблю я Україну?
За те, що край це рідний мій.
За гори, ріки і рівнини,
І за Дніпро, що як живий.
За мову гарну, солов'їну,
За пісню, що в серцях луна,
За те, що це моя країна,
Яка в душі немов струна.

8-й учень:

В серці кожної людини
Місце є для Батьківщини.
А у мене, і в родини
Живе в серці Україна!

9-й учень:

Моя Батьківщина – то міцна держава
Не допустимо ми її біди
Слава Україні! І героям – слава! (разом)
Ми були, ми є, і будемо завжди!

(перегляд короткометражного відео «Мальовнича Україна»)

Ведуча. Любі мої, сьогодні ми з вами співали українські пісні, відгадували українські загадки, слухали українські прислів'я, танцювали українські танці, грали в українську ігри — бо всі ми з вами хто? (Українці!). Ми одна велика родина.

(Бере в руки макет великого серця)

Діти, це серце великої родини. Скажіть, що є найважливішим скарбом для кожної родини? (Діти називають, а вихователь записує все всередині цього серця)

Діти. (Любов, дружба, допомога, підтримка, розуміння, повага, радість, чесність, відкритість, щирість, чесність, порядність, ...).

Ведуча. Якщо кожен намагатиметься робити так, як ми разом тут написали, то так і буде. Україна наша розквітатиме, всі ми будемо щасливими на своїй рідній землі в одній великій дружній родині? А щоб наші мрії збулися, всі закрийте очі і сильно-сильно цього побажайте. Тепер підніміться, ми перетворимо наші мрії на метеликів (кожен за допомогою рук імітує метелика),

нехай вони полетять далеко і понесуть з собою ваші бажання. А у кожного з вас, на згадку, залишиться ось таке маленьке сердечко.

Звучить музика, всі діти хором стоячи співають пісню «...»
Ведуча роздає усім присутнім маленькі серця, які кріпляться на одяг зліва.

Ведуча. Та коли ж таке було в Україні, щоб свято пройшло без частування! Гостей прийнято пригощати...

(Усіх пригощають пирогами)